

**ПОТЕНЦІАЛ НАУКОВИХ УСТАНОВ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**

Лазарєва Є.В., Лабунська О.Б., Хуторна Л.В.

Проведено порівняльну оцінку інноваційного потенціалу наукових установ Південного регіону України за сукупністю індикаторів, запропоновано додаткові дії, які вимагають виконання фундаментальних досліджень і реалізації інновацій, обґрунтовано пріоритетні напрями наукових досліджень

Вихід із сучасної фінансової та виробничої криз вимагає реалізації в Україні та її регіонах концепції інноваційного економічного розвитку. Особливість цієї концепції полягає в тому, що вона заснована на інтенсивному типі зростання, підприємницькій ініціативі в ринковій, науково-технічній і організаційно-економічній діяльності, де саме інновації дають можливість усувати (чи значно зменшувати) бар'єри, створені чинниками попиту і розподілу, і протиріччям між ефективністю і соціальною спрямованістю господарського зростання.

Відомо, що «включивши в державну політику фактор розвитку і використання знань і технологій – найбільш ефективних в сучасних умовах джерел соціально-економічного піднесення, залучивши до інноваційного розвитку все своє населення, держава надасть вітчизняному бізнесу реальну перевагу в глобальній економічній конкуренції. Використання для цього високих технологій та інновацій, а не дешевої робочої сили і природних ресурсів є єдиною можливим шляхом вирішення накопичених в країні соціально-економічних проблем, подолання політичної кризи і соціальної нестабільності» [1, с.3].

Зважаючи на те, що кожний регіон країни має свій, відмінний від інших науковий та інноваційний потенціали, цілком очевидно, що зміст і спрямованість відповідної політики для кожного окремо взятого регіону, яка реалізується структурами регіонального і державного рівня, буде мати свої особливості та відмінності, у статті поставлено до мети визначити особливості потенціалу наукових установ як бази, що створює можливість для формування і розвитку виробництв з орієнтацією на високоінтелектуальну працю і впровадження інновацій, областей Південного регіону України – Миколаївської, Одеської, Херсонської.

На основі аналізу визначено, що виконанням наукових та науково-технічних робіт в Південному регіоні займаються організації академічного, вузівського і галузевого секторів (табл.1).

Таблиця 1

Кількість наукових установ і завершених наукових робіт в областях Південного регіону у 2009-2010 рр.*

Напрямок дії, підпорядкованість установ	Кількість установ/кількість робіт						Кількість установ/кількість робіт, всього по регіону	
	Одеська область		Миколаївська область		Херсонська область		2009	2010
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Фундаментальні дослідження (загалом)	32/111	24/85	6/18	7/26	4/5	6/19	42/134	37/130
Установи НАН України	6/41	5/24	2/3	2/2	2/3	2/2	10/47	9/28
ВНЗ III-IV рівнів акредитації	15/50	15/46	3/14	4/23	1/1	1/5	19/65	20/74
Галузеві установи	11/20	4/15	1/1	1/1	1/1	3/12	13/22	8/28
Інновації (загалом)	30/22	33/137	4/36	4/20	7/40	8/84	41/198	45/241
Установи НАН України	4/11	5/10	1/1	1/1	-/-	-/-	5/12	6/11
ВНЗ III-IV рівнів акредитації	13/78	14/85	3/35	3/19	5/35	5/58	21/48	22/162
Галузеві установи	13/2	14/2	-/-	-/-	2/5	3/26	15/7	17/68

*за даними обстежених наукових установ регіону [2; 3]

У 2010 р. в порівнянні з 2009 р. кількість наукових організацій у Південному регіоні України, що займалися фундаментальними дослідженнями, зменшилася на 5 од. з 42 од. до 37 од. Ця негативна тенденція помітна в Одеській області, де кількість наукових установ, які займалися фундаментальними дослідженнями, скоротилася на 8од., в Херсонській і Миколаївській областях ситуація зворотна, кількість установ збільшилася за рахунок ВНЗ і галузевих установ. Щодо кількості

завершених наукових робіт, то в цілому по регіону їх обсяги зменшилися з 134 до 130 од. Відмітимо, що найбільше падіння цього індикатора спостерігалось в Одеській області, зі 111 од. у 2009 р. до 85 од. у 2010 р. Найбільші обсяги фундаментальних досліджень виконували науковці ВНЗ III-IV рівнів акредитації, але, якщо розглянути розподіл таких робіт на одну установу, то найбільша віддача від установ НАН України.

Серед інноваційних пропозицій у 2009-2010 рр. кількість організацій, які доводять власні розробки до впровадження у виробництво або їх комерціалізації, збільшилася в цілому з 41 до 45 од. Це стосується Одеської та Херсонської областей, кількість завершених розробок, що впроваджується у виробництво, також збільшилася з 197 до 241 од.

Аналіз важливіших досягнень наукових установ за областями по результатах фундаментальних досліджень та їх інноваційної діяльності, визначив такий їх розподіл по наукових напрямках досліджень і сферами діяльності (фундаментальні дослідження та інноваційна діяльність), табл.2.

З фундаментальних досліджень в цілому по регіонах активно розвиваються такі наукові напрями як: «хімія», «агропромисловий комплекс», «економіка», особливо це стосується Одеської області, у Миколаївській області – «механіка». Напрацювання фахівців цих наукових напрямків відомі як в Україні, так і за її межами.

Щодо інноваційних пропозицій (табл. 2), то найбільші успіхи в регіоні помітні в агропромисловому комплексі, машинобудуванні, медицині, охороні навколишнього середовища, нових технологіях, речовинах та матеріалах, новітніх біотехнологіях. Наукові установи Південного регіону володіють потенціалом, необхідним для проведення фундаментальних и прикладних досліджень за всіма пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, що затверджені у відповідному законі України (раціональне природокористування, інформаційні та комунікаційні технології, енергетика і енергоефективність, нові речовини і матеріали), а також розробки з машинобудування і приладобудування, модернізації енергосистем, електроніки, інформатики і зв'язку, інформаційних технологій, телекомунікаційних, транспортних систем, нових матеріалів, розвитку біотехнологій, оздоровлення людини, охорони навколишнього середовища).

Таблиця 2

Розподіл наукових установ Південного регіону, їх досліджень за науковими напрямками та сферами діяльності у 2009 -2010 рр.

Науковий напрям дії	Одеська область		Миколаївська область		Херсонська область		Кількість установ/кількість робіт, всього по регіону	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Фундаментальні дослідження	51/111	39/87	14/18	11/26	4/5	10/19	69/134	60/130
Математика	1/3	3/6	-	1/1	-	-	1/3	4/7
Механіка	1/2	1/1	-	2/13	-	-	1/2	3/14
Інформатика і кібернетика	1/2	3/4	1/1	-	-	1/2	2/3	4/6
Фізика і астрономія	5/6	4/6	-	1/1	1/1	1/2	6/7	6/9
Хімія	3/22	3/7	-	-	-	1/1	3/22	4/8
Біологічно-активні речовини і матеріали	2/3	1/1	1/1	-	-	-	3/4	1/1
Біологія	3/9	1/6	-	-	-	1/1	3/9	2/7
Медицина	6/12	2/2	1/1	-	-	-	7/13	2/2
Зв'язок	4/7	1/2	-	-	-	-	4/7	1/2
Агропромисловий комплекс	4/8	4/16	2/4	2/5	1/1	3/10	7/13	9/31
Економіка	4/14	3/16	1/1	1/2	-	1/1	5/15	5/19
Охорона навколишнього середовища. Сталий розвиток								
Науки про Землю	4/5	3/4	3/3	1/1	2/3	2/2	9/11	6/7
Науки про Землю	1/2	1/1	1/1	-	-	-	2/3	1/1
Археологія, історія	2/3	2/4	1/2	1/1	-	-	3/5	3/5
Правознавство	2/2	2/4	1/1	-	-	-	3/3	2/4

Подовження таблиці 2

Педагогіка	-	1/1	1/1	1/1	-	-	1/1	2/2
Державне управління	-	1/1	-	-	-	-	-	1/1
Проблеми освіти	3/3	-	-	-	-	-	3/3	-
Культура	1/2	1/2	-	-	-	-	1/2	1/2
Енергетика й енергозбереження	3/3	-	2/3	-	-	-	5/6	-
Транспорт	1/3	-	-	-	-	-	1/3	-
Інші	-	2/3	-	1/1	-	-	-	3/4
Інновації	55/122	53/136	14/36	9/20	18/40	17/84	87/198	79/240
Машинобудування, приладобудування	5/15	4/11	2/5	2/3	2/2	2/4	9/22	8/18
Електроніка, інформатика та зв'язок	6/10	5/6	1/1	1/1	2/8	1/2	9/19	7/9
Нові технології, речовини та матеріали	5/8	8/20	1/1	2/2	2/13	4/24	8/22	14/46
Новітні біотехнології	4/5	7/42	1/1	1/1	-	1/1	5/6	9/44
Медицина	4/26	-	1/1	-	1/1	-	6/28	-
Охорона навколишнього середовища	8/19	8/15	1/6	-	2/2	3/5	11/27	11/20
Агропромисловий комплекс	8/13	7/19	1/12	2/12	3/6	4/43	12/31	13/74
Транспорт	3/5	4/9	1/1	-	-	-	4/6	4/9
Комунальне господарство	4/5	3/6	1/1	-	-	-	5/6	3/6
Освіта	1/3	2/3	2/3	1/1	2/4	1/3	5/10	4/7
Економіка	2/5	-	1/3	-	1/1	1/2	4/9	1/2
Енергетика	2/4	1/1	-	-	1/1	-	3/5	1/1
Текстильна промисловість	-	-	-	-	1/1	-	1/1	-

Закінчення таблиці 2

Державне управління	1/2	-	-	-	-	-	1/2	-
Правознавство	1/1	1/1	1/1	-	1/1	-	3/3	1/1
Мистецтвознавство	1/1	1/1	-	-	-	-	1/1	1/1
Інші	-	2/2	-	-	-	-	-	-

за даними обстежених наукових установ регіону

Розподіл фундаментальних досліджень та інноваційних розробок наукових установ за областями регіону (табл.3), показав, що безумовним лідером є Одеська область, де питома вага фундаментальних досліджень у загальній кількості робіт дорівнювала у 2009-2010 рр. – 83-65%%, інноваційних пропозицій – 61-57%% (простежується тенденція падіння обсягів робіт у Південному регіоні в цілому), далі йдуть Херсонська і Миколаївська області.

Таблиця 3

Співвідношення кількості наукових робіт в окремих областях до їх загальної кількості в Південному регіоні у 2009-2010 рр.,%

Напрямок дії	Одеська область		Миколаївська область		Херсонська область	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Загальна кількість робіт	70%	60%	16%	12%	14%	28%
Фундаментальні дослідження	83%	65%	13%	20%	4%	15%
Інновації	61%	57%	18%	8%	21%	35%

Для реалізації задач регіональної наукової та інноваційної політики в сучасних умовах потрібно й впровадження науково-технічних розробок – в галузі наука та наукове обслуговування, у промисловому комплексі та інших сферах діяльності господарського комплексу країни та її регіонів.

Першим кроком у визначенні споживачами перспектив щодо впровадження цих розробок є критерій на їх відповідність сучасному рівню техніки та технологій в порівнянні з аналогами в регіоні, країні, світі.

За даними [2; 3] і розробників науково-технічних досягнень, табл.4, серед загальної їх кількості 53-73%% з них не мають аналогів в Україні, 29-11%% – не мають аналогів у світі.

Таблиця 4

**Рівень інноваційних розробок у Південному регіоні
(за даними авторів) 2009-2010 рр.**

Рівень дослідження	Кількість установ		Загальна кількість інноваційних розробок		Питома вага (до загальної кількості), %	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Немає аналогів у регіоні	8	9	37	38	18	16
Немає аналогів в Україні	35	39	104	177	53	73
Немає аналогів в світі	18	16	57	26	29	11

Досягнення світового рівня за науковими напрямками отримані фахівцями напряму – фізика і астрономія, національного рівня – агропромисловий комплекс, економіка, хімія і біологія. В інноваціях (в цілому за всіма рівнями розробок: у світі, країні, регіоні) лідирує науковий напрямок – агропромисловий комплекс, з напрямків, які визначають шостий технологічний устрій, – нові технології, речовини та матеріали; новітні біотехнології.

Щодо обсягів впроваджень інновацій наукових установ Південного регіону, які були утілені у життя, то з роками їх кількість збільшилася на 15 од. – з 121 од. у 2009 р. до 136 од. у 2010 р., що висвітлює позитивну тенденцію. Серед всіх наукових напрямків найбільше затребувані розробки таких напрямків - агропромисловий комплекс, нові технології, речовини та матеріали, новітні біотехнології.

За результатами обстеження можна зробити висновок, що в Південному регіоні є потенціал розвитку економіки на інноваційних засадах, але масштаби впровадження ефективних розробок у виробництво ще досить низькі.

У сучасних умовах в Україні та її регіонах необхідна не просто зміна рівнів технології виробництва, підвищення віддачі інвестицій від реалізації нововведень, а комплексна якісна зміна продуктивних сил, що спираються на найпередовіші досягнення вітчизняної і світової науки, створення нового технологічного устрою в тих галузях виробництва, які за станом на сьогоднішній день не знаходяться на передових позиціях.

За результатами опитування фахівців наукових установ Південного регіону – виконавців фундаментальних досліджень та інноваційних розробок, визначені додаткові дії, які вимагають виконання фундаментальних досліджень й інноваційних пропозицій, таб.5.

Головним фактором стимулювання таких дій, який відповідає національним і регіональним цілям, економічним інтересам учасників інноваційного процесу, вважають фахівці, є необхідне фінансування, що дозволяє виконувати дослідження у повному обсязі і мати перспективу подальшого їх розвитку і впровадження як інновацій. На перших місцях також – розширення наукових досліджень і галузей їх використання, відродження науково-технічної та дослідно-експериментальної бази на сучасній техніко-технологічній основі, що дозволить реалізовувати інноваційні пропозиції та проекти з гарантованим економічним ефектом і оплатою в залежності від обсягу продажу або прибутку у замовників.

Таблиця 5

Додаткові дії, які вимагають виконання фундаментальних досліджень і реалізації інновацій

Додаткові дії для виконання фундаментальних досліджень	Додаткові дії щодо розробки і реалізації інновацій
Додаткове фінансування	Фінансування
Фінансування	Розширення сфер використання
Розширення досліджень	Додаткові випробування
Сучасне устаткування	Фінансування рекламних заходів
Впровадження у виробництво	Укладення господарських договорів з замовниками
Продовження НДР	Залучення спонсорів
Розробка рекомендацій	Пошук інвесторів
Експериментальні і теоретичні дослідження	Отримання інформації
Тестування моделей	Дослідна експлуатація
Проведення випробувань	Розпорядження Міністерств
Проведення консультацій	Розробка нормативно-технічної документації
Маркетингові дослідження	Потреба в додатковому устаткуванні
Розробка законодавчих і нормативно-правових актів	Надання консультацій, навчання персоналу

Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що наукова та інноваційна спроможність економіки регіону може бути вагомим фактором його соціально-економічного розвитку і країни в цілому, й основним шляхом виходу економіки з кризи. Найбільшим ризиком в процесі реалізації напрямів розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є недоліки у забезпеченні їх необхідними фінансовими ресурсами.

Інноваційний шлях кожної країни і кожного регіону є повністю унікальним. Однак, сьогодні доцільно фокусувати увагу на типових методах підтримки інноваційної діяльності як на рівні держави, так і регіональної економіки, в першу чергу, фінансового забезпечення з різних джерел і в різних формах.

Одним із способів протистояти глобальній конкуренції на світових ринках для держав-учасників цих ринків також являється збільшення в сучасних умовах темпів впровадження у виробництво новітніх науково-технічних рішень, розвиток наукомістких виробництв, створення умов щодо підвищення ефективності інноваційних процесів й формування нової економіки знань.

Література:

1.Каліцький Б.А. Від політики «перетягування» влади до реальної політики інноваційного розвитку // Наука та наукознавство. – 2007. – №2. – С. 3-6.

2.Наука в Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності за 2009 рік. Випуск VIII. – Одеса: ПНЦ НАН України, 2010. – 224 с.

3.Наука в Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності за 2010 рік / Під загальн. ред. акад. НАН України Буркинського Б.В. – Випуск IX. – Одеса: ПНЦ НАН України, 2011. – 266 с.

Abstract

Lazareva E.V., Labunska O.B., Hutorna L.V.

Potential research institutions of the Southern region of Ukraine in implementing the concept of innovation development of economy

A comparative assessment of the innovative capacity of scientific institutions of the Southern region of Ukraine on the set of indicators proposed additional steps that require basic research and implement innovative, reasonably priority research areas.